

Palani Fakata'u 2019 - 2020

Na'e fakahoko 'o fakatatau ki he fiema'u 'a e
Kupu 22 'o e Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (*mo hono Fakatonutonu*)

Talamu'aki 'a e 'Eiki Sea 'o e Falealea

'Oku'ou fiefia ke fakahoko atu 'a e Palani Fakata'u 'a e 'Atita Seniale ki he ta'u fakapa'anga 2019-20 fakatatau ki he kupu 22 'o e *Lao ki he 'Atita Fakapule'anga 2007, (ko e Lao)*. Na'e teuteu'i 'a e palani'ni 'e he 'Atita Seniale mo 'ene kaungāue 'o fakamatala'i 'a 'ene fokotu'utu'u polokalama ngāue ki he ta'u fakapa'anga 2019-20.

Ko hono fa'u 'o e Palani Fakata'u 'oku fakahā mai 'e he *Lao* ke fakakaukau'i fakataha mo ha ngaahi tānaki mai mei he kau ma'u tu'unga tefito; kau Memipa 'o e Falealea, pea mo fakakaukau'i foki mo e ngaahi 'elia 'oku lahi hono fakatokanga'i 'i he ngaahi ngāue kotoa 'a e ngaahi ngāue'anga fakapule'anga. 'Oku'ou tui ko e Palani Fakata'u'ni 'e malava pē ha fanga ki'i feliuliuaki ki ai 'a ia 'oka hoko, 'e fakahā pē 'e he 'Atita Seniale' ki he ngaahi potungāue pē ngaahi kautaha 'oku 'atita'i 'a e ngaahi fakalelei ko ia lolotonga 'a e ta'u.

Faka'osi, ko e Palani Fakata'u'ni 'oku'ne fakahā mai 'a e fakakaukau 'a e 'Atita Seniale' ki he fakahoko hono ngaahi fatongia, pea mo hono ngāue'aki 'a e ivi ngāue 'oku 'oange kiate ia' 'i he ta'u fakapa'anga 'oku tau hanga atu ki ai. 'I he taimi tatau, 'oku'ne 'oange ki he Falealea 'a e ngaahi tu'unga fe'unga ke fakatefito ai hono fakamaau'i 'a e faifatongia 'a hono 'Ofisi lolotonga 'a e ta'u 2019-20.

Lord Fakafanua
'EIKI SEA 'O E FALEALEA

28 'o Sune, 2019

Ko e Palani Fakata'u'ni ko e 'uluaki me'angāue ia ki he fakamatala fatongia 'o hoku 'Ofisi. Ko e ngaahi ngāue 'atita mo e ngaahi lipooti 'oku palani 'e hoku 'Ofisi' ke fakahoko 'i he ta'u 2019-20 'oku 'oatu kotoa ia 'i he Palani Fakata'u'ni.

Hangē pē ko ia na'e fai 'i he ngaahi ta'u ki mu'a, na'e fakahū atu 'a e palani' ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Falealea ki ha'anau tānaki mai 'o a'usia ai 'a e Palani Fakata'u kakato ko 'eni'. Pehē foki, 'oku fenāpasi 'a e ngaahi ngāue 'i he palani' mo e ivi ngāue mo e pa'anga na'e fakahū atu 'i he 'emau patiseti ki he 2019-20.

Ko e palani, 'i he fakalukufua, 'oku fekau'aki hangatonu ia mo e Palani Lōloa Fakata'u Nima 'a e 'Ofisi, 2019-2024, pehē foki ki he Palani Lōloa 'a Tonga hono II, 2015-2025, 'a ia 'oku makatu'unga 'i he ngaahi Taumu'a Fakalalakaka (SDGs) 'a e UN. Kuo'mau toki kamata 'a hono vakai'i 'o e mateuteu mo e 'i ai ha ngaahi me'afua 'i he ngaahi ngāue'anga kotoa 'a e Pule'anga' ki he feinga ke ma'u 'a e MDGs, pea 'e fakahoko 'a e ngāue lahi'ni 'i he ngaahi ta'u ka hook mai'.

Ko homau tūkuingata ke fakahoko homau fatongia' pea ke ma'u 'a e 'amanaki 'a e kau taki', ko e mahu'inga taha kiate kimaautolu'. Ko 'eku mēmipa ko ia 'i he Kōmiti Pa'anga 'a e Falealea mo e Kōmiti Vakai Faka'atita 'a e Kapineti' te'u malava ai 'o vakai ki ha ngaahi fokotu'u fakalelei ki he palani ko 'eni' pea ke kei tauhi pē 'a e tu'unga tau'atāina 'a e 'Atita Seniale.

Te'mau hokohoko atu pē hono 'oatu 'a e ngaahi fakamatala, fale'i mo e fakapapau 'oku totonu, tau'atāina mo falala'anga ki he Falealea' mo e kau taki' hono kātoa, 'o 'emau tūkuingata kakato ki he ngāue faka'atita 'oku anga haohaoa ke'ne tokoni'i hake 'a e taliui mo e 'ata-ki-tu'a 'o e ngaahi ngāue hono kotoa pē 'a e pule'anga.

.....
Sefita Tangi
'ATITA SENIALE

28 'o Sune, 2019

Kanotohi

Ngaahi Peesi

Talamu'aki 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea	1
Fakafe'iloaki 'a e 'Atita Seniale	2
1. Ko homau fatongia mo e ngaahi koloa ngaohi	4
1.1 Ko homau fatongia	4
1.2 Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi	4
2. Ngaahi ngāue faka'atita ke fakahoko	6
2.1 Ko hono filifili 'a e ngaahi 'elia ke sivi faka'atita	6
2.1.1 Lipooti 'Atita makehe	6
2.1.2 Sivi faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga	6
2.1.3 Sivi faka'atita 'o e maa'usia 'o e ola	6
2.1.4 Sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao	7
Fakalahi A: Mape Folau 'o e Fakahoko Fatongia	8
Fakalahi E: Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi ki he 2019-20	9
Fakalahi F: Ko hono anga hono fili ha tōpiki	20
Fakalahi H: Patiseti Fakaangaanga Fakamole Faka-Polokalama mo e Polokalama	21
si'i 'o e Ta'u 2019-20	
Fakalahi I: Patiseti Fakaangaanga Hūatu mo e Hūmai ki he Ta'u 'e tolu (3) ka hoko	27

1 Ko homau fatongia mo e ngaahi koloa ngaohi

1.1 Ko homau fatongia

‘I he *Lao ki he ‘Atita ‘a e Pule’anga 2007 (mo hono fakatonutonu)*, ‘oku fokotu’u ai ‘a e ‘Atita Seniale ko e ‘atita pule ma’ae pule’anga ke’ne fakahoko ‘a hono sivi faka’atita ‘a e ngaahi ngāue fakapa’anga, founa ngāue, mo e ‘atita’i ‘a e ola ki he pa’anga ‘a e fonua. ‘Oku kau ki heni ‘a e ‘atita’i mo hono lipooti ki Fale Alea ‘o fou atu ‘i he ‘Eiki Sea ‘a e tu’unga fakapa’anga ‘o e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga, ngaahi fakafongā ‘o e pule’anga, ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga, mo e ngaahi poloseki langa fakalalakala; mo hono vakai’i mo e tali ‘o e ngaahi fakamatala pa’anga ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga ‘oku ‘atita’i ‘e he ngaahi kautaha ‘atita taautaha.

Te’mau óatu ha ngaahi lipooti totonu, fale’i mo e fakapapau tau’atāina ki he Fale Alea’ fekau’aki mo e falala’anga ‘o e ngaahi fakamatala pa’anga ki hono tokanga’i mo pule’i ‘o e pa’anga’ mo e ngaahi koloa ‘a e Pule’anga.

Ko e ‘Atita Seniale ko e ‘ofisa ngāue tau’atāina ia ‘a e Fale Alea’, pea kuopau ‘e ‘ikai ke pule’i pe tu’utu’unia fakangāue ia mei he Fale Alea pē ko e Pule’anga ‘i he’ene fakahoko ‘a ‘ene ngaahi ngāue mo hono ngaahi fatongia’.

‘Oku fakakakato ia ki he *Lao ‘Atita ki he Pule’anga 2007 (mo hono fakatonutonu)* ‘e he ngaahi lao kehe. Hangē ko e *Lao ki he Pule’i ‘o e Pa’anga ‘a e Pule’anga 2002* ‘oku fiema’u ai ‘a e Minisitā Pa’anga ke ne fakahū atu ki he Fale Alea ‘i he ta’u kotoa pē ‘a e fakamatala pa’anga fakata’u kuo ‘osi sivi faka’atita’i.

1.2 Ko ‘emau ngaahi koloa ngaohi

‘Oku tokangaekina ‘e he ‘Atita Seniale’ ‘a e ngaahi sino’i ngāue ‘oku laka hake ‘i he 212. ‘Oku kau ki he ngaahi sino’i ngāue ko’eni ‘a e vahevahe iiki ‘o e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga’, ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga’, pea mo e ngaahi poloseki langa fakalalakala mo e ngaahi tokoni mo e alaa meá pehē.

Ko ‘emau ngaahi koloa ngaohi ‘oku fakafa’ahinga ia ki he kalasi ‘e fā (4):

- **Koloa ngaohi 1: Ngaahi lipooti ‘atita makehe**

Fakapapau’i, fale’i mo e tokoni ki Fale Alea pea mo e fonua fakalukufua ‘o fakafou ‘i he Lipooti Fakata’u ‘a e TOAG, patiseti fakata’u, palani fakata’u pea mo e ngaahi lipooti ‘atita makehe. ‘Oku kau ki heni mo e tokoni ki he ngaahi va’a kehe ‘a e ‘Ofisi.

- **Koloa ngaohi 2: Sivi faka’atita ‘o e ngaahi ngāue fakapa’anga**

Ko hono sivi faka’atita ‘o e kotoa ‘o e ngaahi fakamatala fakapa’anga: fakamatala pa’anga fakata’u ‘a e Pule’anga’, fakamatala fakakuata ‘a e Pule’anga pea mo hono sivi faka’atita mo e vakai’i ‘o e ngaahi fakamatala pa’anga ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e Pule’anga.

- **Koloa ngaohi 3:Sivi faka’atita ‘o e maa’usia ‘o e ola**
Ko e ngaahi kaveinga kuo fili’ ke taimi totonu hono vakai’i pea lipooti.
- **Koloa ngaohi 4:Sivi faka’atita ‘o e faipau ki he lao**
Sivi faka’atita ‘o e kotoa ‘o e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga pea mo e ngaahi poloseki langa fakalalakaka.

Fakaikiiki ‘o e ngaahi koloa ngaohi ‘oku ‘i he fakamatala *Fakalahi E*

2 Ngaahi ngāue faka'atita ke fakahoko fakaanga

2.1 Ko hono filifili 'a e ngaahi 'elia ke sivi faka'atita

2.1.1 Lipooti 'Atita Makehe

Fakapapau'i mo fale'i ki Fale Alea, kau talekita pea mo e fonua fakalukufua 'o fakafou 'i he lipooti fakata'u 'a e TOAG, patiseti fakata'u, palani fakata'u pea mo e ngaahi lipooti 'atita makehe. Ko e Va'a Pule'i 'oku'ne toe tokoni ki he ngaahi va'a kehe 'o e 'Ofisi.

2.1.2 Sivi faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga

Ko e *Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (mo hono Fakatonutonu)* 'oku'ne fakamafai'i ai 'a e 'Atita Seniale ke'ne fakapapau'i ko e fakamatala pa'anga a e Pule'anga' 'oku 'atita'i 'i hono taimi totonu 'o fakatatau mo e Lao ki hono Pule'i 'o e Pa'anga 'a e Pule'anga 2002. Kau ki heni 'a hono fakapapau'i 'oku 'i he tu'unga mā'olunga 'a e ola hono sivi faka'atita 'o fakatatau ki he ngaahi tu'unga sivi faka'atita 'oku fiema'u 'e he kautaha 'a e ngaahi 'Ofisi 'Atita Fakapule'anga 'o Māmani' (*ISSAI*).

Ko e 'Atita Seniale ke'ne toe fakapapau'i 'oku 'atita'i fakata'u 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' pea ke'ne vakai'i mo tali 'a e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga kuo 'osi 'atita'i 'e he ngaahi kautaha taautaha.

2.1.3 Sivi faka'atita 'o e maa'usia 'o e ola

Pehē foki, 'oku fakamamafa'i 'a e 'Atita Seniale' ke'ne sivi'i 'a e ngaahi ngāue 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga pe na'e fakahoko 'i he founa 'oku fakapotopoto, ngāue totonu mo ma'u 'a e ola na'e fokotu'u 'i hono ngāue'aki 'a e pa'anga 'a e fonua 'i he taimi kotoa pē.

'Oku fili á e ngaahi 'elia ki he 'atita'i 'o e maa'usia 'o e ola 'i loto 'i ha fa'unga palani 'oku'ne fakakaukau'i 'a e ngaahi fakahoko ngāue 'a e sekitoa pule'anga ki he taumu'a ó e Fa'unga Palani Langa Fakalalaka á Tonga hono II (TSDF II). Ko e vīsone mo e ngaahi taumu'a ko'eni' 'oku kau ki heni á e:

Paotoloaki 'a e fakalalaka ke fakalekesi e mo'ui ki he taha kotoa.

Tupulekina e ngāue kafataha ki he fakalalaka pea ke tu'uloa e tupu faka'ekonōmika

'Oku poupou'i eni é he ngaahi vīsone fakafonua é fitu:

1: Tupulekina e ngāue fakataha pea ke tu'uloa mo longomo'ui e 'ilo faka'ekonōmika.

2:	Tupulekina e ngāue kāfataha pea ke tu'uloa e palanisi 'a e fakalalakaka 'i 'uta mo kolo pea pehē ki he ngaahi tukui motu
3:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu'uloa mo fakaivia e fakalalakaka 'a e tangata/feFINE 'i he vahevahe taau.
4:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu'uloa e taliui ki he pule lelei pea ke leleiange 'a e pule 'a e lao
5:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu'uloa e fakalalakaka 'o e ngaahi ngāue lalahi mo e tekinosia
6:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu'uloa mo lelei ange 'a hono pule'i 'o e kekekele mo e 'ātakai pea ke fakasi'isi'i e tu'u laveangofua ki he feliuliuaki e 'ea
7:	Tupulekina e ngāue kafataha pea hokohoko atu e ngaahi ngāue fakataumalu'i fonua pea mo e pule tau'atāina.

'Oku' mau fekumi ke fakapapau'i ko e ngaahi 'ēlia ke fakahoko ki ai 'a e sivi-faka'atita té nau tokoni lahi ki he 'a'usia 'o e Ngaahi Taumu'a Ola 'o e Fa'unga Palani Langa Fakalalakaka Fakafonua. 'Oku 'i ai foki mo e tokanga mavahe ki ha ngaahi 'elia 'oku hā mei ai ha ngaahi fakamole taétotonu pe taéfaitotonu pe taéfakapotopoto ke kau mo ia hono sivi-faka'atita.

Tanaki atu ki ai mo hono vakai'i 'o e ngaahi fa'unga fakamatala 'a e ngaahi potungāue mo e kau fakafongga 'o e Pule'anga.

2.1.4 Sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao

Ko e 'Atita Seniale ke'ne tokanga'i 'oku faipau, vakai'i mo fakapapau'i 'a e fakahoko 'o e ngaahi fatongia pule'i fakapa'anga, kau ai hono tauhi 'o e ngaahi lekooti fakatauhitohi mo ha founa fakatauhitohi fe'unga ki he pule'i fakaloto-potungāue ke fakapapau'i 'oku faipau 'a e ngaahi potungāue, ngaahi fakafongga 'a e pule'anga mo e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga ki honau ngaahi fatongia pule'i fakapa'anga 'i he lao.

Ko e 'Atita Seniale ke'ne toe fakapapau'i 'oku 'atita'i fakata'u 'a e ngaahi poloseki langa fakalalakaka lalahi. 'Oku kau ki heni 'a e ngaahi poloseki fakalalakaka kotoa 'oku tokanga'i mo pule'i 'e he ngaahi potungāue mo e kau fakafongga 'o e pule'anga (MDA's).

Ko e ngaahi makatu'unga ki hono fili 'o e ngaahi ngāue ke 'atita'i fakata'u 'oku kau ai 'a e:

- vakai'i 'a e ngaahi 'elia 'e malava ke hoko ha tu'utāmaki 'i hono 'ātakai ka 'oku 'i ai 'a e ngaahi me'a ke'ne pule'i 'i he ngāue'anga 'oku 'atita'i, ke'ne pou pou'i hono teuteu'i 'o 'enau fakamatala pa'anga.
- lahi 'o e patiseti ki he potungāue 'o fakahoa ki he patiseti fakalukufua ki he ta'u.

Fakalahi A

Mape Folau 'o e Fakahoko Fatongia

Fakalahi E

Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi 2019-20

Na'e fatu 'a e patiseti 'a e 'Ofisi ki he 2019-20 'o fakatefito ki he ngaahi koloa ngaohi 'e fā (4) ko'eni:

- **Koloa ngaohi 1:** Lipooti 'Atita Makehe. Fakapapau'i mo fale'i ki he Fale Alea, kau taki, pea mo e fonua fakalukufua 'o fakafou 'i he Lipooti Fakata'u 'a e TOAG, patiseti fakata'u, palani fakata'u pea mo e ngaahi lipooti 'atita makehe. 'Oku kau ki heni mo e tokoni ki he ngaahi va'a kehe 'a e 'Ofisi.
- **Koloa ngaohi 2:** Ko hono 'atita'i taimi totonu 'o e fakamatala pa'anga 'a e pule'anga. Kau atu ki ai mo hono 'atita'i taimi totonu 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' mo hono vakai'i mo hono tali 'o e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku sivi faka'atita 'e he kautaha 'atita tau'atāina mei tu'a.
- **Koloa ngaohi 3:** Ke fakahoko taimi totonu hono lipooti 'a e ngaahi ola faka'atita 'o e ngaahi kaveinga kuo fili. Kau atu ki ai 'a hono sivi 'o e fakahoko fatongia 'a e ngaahi potungāue mo e kau fakafongia 'a e pule'anga
- **Koloa ngaohi 4:** Ke fakahoko fakata'u 'a hono sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga pea mo e ngaahi poloseki langa fakalalakaka.

Ko 'emau ngaahi lipooti 'oku fa'u

'Oku fakahoko atu ki he Fale Alea, ko 'emau kalaieni (client) 'uluaki ia, 'a e ola 'o 'emau ngāue 'i he 'emau ngaahi lipooti. 'Oku fakahā 'e he ngaahi lipooti ko 'enī ki he Fale Alea 'a e fakakaukau tau'atāina 'a e 'atita ki he taau mo fe'unga 'a e taliui mo e malu 'o e ngaahi founga pule'i 'o e koloa 'a e pule'anga'. Talu mei hono fanongonongo 'a e *Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007(mo hono Fakatonutonu)*, mo 'emau feinga ke lipooti ki he Fale Alea 'a e ngaahi me'a felāve'i:

- mo 'emau ngaahi polokalama 'atita'i 'o e ola, 'a ia 'oku mau tokanga ai ki he ngaahi me'a felāve'i mo e 'aonga, fakapotopoto mo e 'ikai fakamole taéfakapotopoto hono pule'i 'o e ngaahi koloa 'a e pule'anga
- mo e sivi faka'atita makehe ki ha ngaahi me'a mahu'inga 'o kau ki ai 'a e ngaahi ngāue taéfakalao, ngāue hala mo e ngāue kākā
- ko 'emau to e vakai'i mo e ngaahi sivi-faka'atita 'o e ngaahi fakamatala pa'anga fakakuata mo fakata'u 'a e pule'anga
- ko e ngaahi ola 'o e ngaahi sivi-faka'atita fakata'u 'o e ngaahi fakamatala pa'anga mo e ngaahi fakamatala 'o e tupu mo e mole 'o e ngaahi pisinisi kehekehe 'a e pule'anga
- ko e ngaahi lipooti ki hono founga pule'i fakalotofale pea mo e founga ngāue.

'Oku mau to e fakahū atu ki he Fale Alea 'a e Palani Fakata'u mo e Lipooti Fakata'u 'a e 'Atita Seniale' ke fakahoko atu ki he Fale Alea 'a e palani ngāue mo e ngāue na'e hoko fakatou'osi.

Ko e ngaahi ngāue kehe ‘oku fakahoko ki he Fale Alea

‘Oku mau fakalahi atu ki he emau ngaahi lipooti ‘a e ngaahi ngāue kehe ma’ae Fale Alea. Ko e ngaahi ngāue ko ‘eni ‘oku nau tokoni ke tupulekina ai pe ‘a e taliui mo e fakahoko fatongia lelei, pea tu’uaki ‘a e pule’i lelei ‘i he sekitoa faka-pule’anga.

‘Oku kau ‘i he ngaahi ngāue ko eni’ ‘a e:

- ngaahi fale’i mo e tokoni ki he Fale Alea, kau taki pea mo e fonua fakalukufua ‘i he ngaahi me’a ‘oku kaunga tonu ki he ‘enau fekumi
- ngaahi tali ki he ngaahi fehu’i mei he Houéiki Mēmipa ‘o e Fale Alea, ngaahi potungāue, kau fakafofonga ‘o e pule’anga mo e kakai, ‘i he taimi ‘e ni’ihi ‘oku a’u ‘o fakahoko ai ‘a e sivi-faka’atita kakato
- fale’i ki he kau taki mo e ngaahi sekitoa fakapule’anga kehe, ‘i he ngaahi me’a felāve’i mo e lao fakaangaanga, ngaahi fokotu’utuú ki he anga ‘o e pule’i ‘o e pa’anga, mo e ngaahi fakalalakaka lalahi ki he fa’unga mo e taumu’a ‘o e taliui
- ngaahi fakahinohino ki he ngaahi sekitoa fakapule’anga ‘i he ngaahi me’a ko e ola ó ha sivi-faka’atita ‘oku nau felāve’i hangatonu mo e pule lelei, pule’i ‘o ha ngāue, mo e taliui, ke tokoni ke toe fakalalakaka ange ‘a e fakahoko fatongia ‘i he kaha’u
- fale’i ki he ngaahi sino tau’atāina mei tu’a ‘i he ngaahi fakalalakaka foóu felāve’i mo e sekitoa fakapule’anga, kau ai á e ngaahi fale’i ki he ngaahi tu’utu’uni fakaangaanga felāve’i mo e tauhitohi mo e ‘atita.

‘I hono fakahoko ‘o e ngaahi ngāue ko’eni, ‘okú mau ngāue’aki ‘a e ngaahi poto’i ngāue mo e taukei ‘oku lolotonga ma’u ‘e he ‘Ofisi ‘Atita ke fakaáíái á e fakalalakaka tuúloa ‘i he anga haohaoa, taliui mo e ‘ata-ki-tu’a ‘i hono pule’i ‘o e ngaahi koloa ‘a e pule’anga.

Koloa ngaohi 1: Lipooti ‘Atita Makehe

Ngaahi tefito’i fatongia ‘o e tafa’aki ko’eni

Ko e ngaahi me’a mahu’inga ‘i hono fa’u ‘o e ngaahi koloa ngaohi ko’eni:

- ngaahi tohi fakahinohino, ngaahi tu’utu’uni ngāue mo e ngaahi sīpinga ngāue, ngaahi uepisaiti (web-sites), fakamatala pa’anga, polokalama ako mo e fakalalakaka ‘o e kaungāue;
- patiseti, palani ngāue loloa, palani fakata’u mo e lipooti fakata’u;
- fakamatala pa’anga ‘a e ‘Ofisi ‘Atita kuo ‘osi ‘atita’i;
- ngāue pou pou ki he ‘Ofisi; mo e
- ngaahi ngāue fale’i kehe hangē ko e:
  - fale’i mo e ngaahi tokoni ki he Fale Alea kau ai á e Kōmiti Tuúma’u ki he Ngaahi Meá Fakapa’anga mo e Ngaahi Fakamatala Fakapa’anga Fakapule’anga, Houéiki Mēmipa, Pule’anga, kau fakafongoa ó e sekitoa pule’anga kehe pea mo e kakai fakalukufua.

Ivi ngāue

Ko e Va’a Pule’i Faka’ofisi ‘oku fakafatongia’aki ‘a e Koloa Ngaohi 1: Ngaahi Lipooti ‘Atita Makehe, mo e kaungāue ‘e toko honogulu (10), ‘o taki ai ‘a e ‘Atita Pule. Ko e toko taha (1) ‘i he kau ‘ofisa ‘o e va’a’ni ‘oku lolotonga ako sikolasipi. Kuo ‘osi vahe’i ki he kaungāue ‘a e houa takitaha, ‘a ia ko e houa ko ia’ ‘oku fekau’aki tonu pe ia mo ha ngāue e fakahoko ki he Koloa Ngaohi ‘a e va’a’ni ‘o hangē ko ‘ene hā ‘i he *Fika 1*. ‘I he *Tepile 1.1* ‘oku hā ai ‘a e ngaahi houa ngāue ‘a e va’a’ni pea ko e *Tepile 1.2*, ko e fakamole fakapolokalama ia ‘a e va’a’ni ki he Patiseti 2019-20.

Tepile 1: Houa ngāue ‘a e kaungāue ki he 2019-20

Hingoa	Lakanga	Houa Ngāue
Lotomo’ua Tu’ungafasi	‘Atita Pule	796
Teuila Tai	‘Ofisa ki he kaungāue	1,091
Felix Fe’iloaki	‘Ofisa ki he me’a fakakomipiuta	1,139
‘Etita Tonga	Tokoni Sekelitali	1,163
Pateli Fanguna	‘Ofisa Fetu’utaki/Tauhi Laipeli	1,163
Vangana Fangaloka	‘Akauni/Tokoni fakakomipiuta	1,163
Salome Manumu’a	‘Ofisa talitali kakai/tauhi faile	1,163
Maamahelotu Moala	Faka’uli/Tauhingoue	1,163
Taniela Lātū	Faka’uli/Tangatafekau	1,163
Kātoa ‘o e houa ngāue ‘a e Va’a Pule’i		10,004

Tepile 1.2: Fakamole fakapolokalama si’i (vakai ki he *Fakalahi H*, peesi 22-23 ‘oku fakakiiki ai ‘a e *Fakakatoa* ‘o e polokalama 01, mo hono polokalama si’i)

Polokalama si’i	Mahu’inga
Kaungāue tu’uma’u (10xx)	387,500
Kaungāue lau’aho (11xx)	8,300
Fefononga’aki & Fetu’utaki (12xx)	105,100
Tauhi mo fakalelei me’angāue (13xx)	28,000
Totongi koloa mo e ngāue (14xx)	322,000
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (20xx)	20,000
Kātoa	\$870,900

Me'afua fakafuofua

'Oku hā 'i he *Fika E1* 'a e ngaahi me'afua ke fua'aki 'a e 'atita 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'i he koloa ngaohi 'e fakahoko 'i he 2019-20, 'a ia ko e konga ia 'o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E1

Koloa ngaohi 1: Lipooti 'Atita Makehe

Me'afua 'o e fakahoko ngāue	Me'afua	Taketi 2019-20	Ola 'amanaki ki ai 2018-19	Taketi 2018-19	Ola totonu 2017-18
Lahi					
Ngaahi Lipooti 'a e 'Atita Seniale(a)	Fika	6	6	6	5
Ngaahi Ngāue Tokoni Kehe(e)	Fika	2	2	2	3
Ngaahi ngāue poupu(f)	Fika	9	9	9	9
Lelei					
Fakakātoa hono tali 'e he kakai 'o e ngaahi lipooti 'atita(h)	Maaka	8	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi lipooti 'a e 'Atita Seniale ke 'ave 'i loto 'i he taimi kuo tu'utu;uni 'e he lao	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue tokoni kehe ke 'ave 'i he taimi kuo fai kiai 'a e lototaha.	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue poupu ke 'ave 'i he taimi kuo fai kiai 'a e felotoi.	Peseti	95	95	95	100
Fakamole					
Katoa fakamole	\$afe	\$870			

- (e) 'Oku kau he ngaahi lipooti 'a e 'Atita Seniale 'a e Patiseti, Palani Fakata'u Tolu, Palani Fakata'u, Lipooti Fakata'u, mo e fakamatala pa'anga fakata'u 'a e 'Ofisi 'Atita kuo 'osi sivi-faka'atita.
- (e) Ko e ngaahi tokoni kehe faka'atita 'oku kau ai 'a e ngaahi fale'i ki he Kōmiti Pa'anga'a e Fale Alea, kau mēmipa 'o e Fale Alea, Pule'anga mo e ngaahi sekitoa faka-pule'anga.
- (f) Hangē ko e ngaahi tohi fakahinohino ke pukepuke 'a e tu'unga ngāue, tohi tu'utu'uni, peesi faka'ofisiale, ako mo e fakalakalaka 'o e kaungāue
- (h) Ko e fakakātoa hono tali 'e he kakai 'o e ngaahi lipooti 'a e 'atita 'oku fua'aki 'a e maaka 'oku kamata mei he 1 ki he 10; 'a ia ko e ma'ulalo taha 'a e 1 pea lelei taha ko e 10.

Me'afua 'o e fakahoko fatongia

Ko e tefito'i me'a fua ki he fakahoko fatongia 'a e va'a ni 'e vakai'i ia 'o fakatatau ki he ngaahi me'afua ni:

- Fakakakato 'a e ngaahi ngaue na'e fakaangaanga kiai.
- Maa'usia e taimi ngaue 'i hono taimi totonu. Ko e ngaahi lipooti 'a e va'a'ni ke kakato pē 'o fakatatau ki he lao' pea ke'ne ma'u aipe 'a e taimi 'oku fiema'u mai ai 'e he 'Atita Seniale.
- Houa ngāue 'a e ofisa ngaue ki he akauni elia takitaha
- Ke tokanga'i mo lekooti kakato 'a e ngaahi koloa 'a e 'Ofisi, naunau, lekooti 'o e ngaahi me'a paaki ke pule'i lelei 'ehe 'ofisi ke fakakakato pe he taimi kotoa.
- Ke kakato e koloa ngaohi' 'i loto pe he houa kuo palani.

Koloa ngaohi 2: Lipooti ‘o e ngaahi fakamatala fakapa’anga

Ke ‘atita’i taimi totonu ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga’ ‘o kau ai mo hono vakai’i mo hono tali ‘a e ngaahi fakamatala pa’anga ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga ‘oku sivi faka’atita ‘e he kautaha ‘atita tau’atāina mei tu’a. Kau atu ki ai mo hono ‘atita’i taimi totonu ‘o e fakamatala pa’anga ‘a e pule’anga.

Ngaahi tefito’i fatongia ‘o e tafa’aki ko’eni

Ko e ngaahi me’a mahu’inga ‘i hono fa’u ‘o e koloa ngaohi ko’eni ko e:

- Ko hono tukuatu ‘a e lipooti ‘atita ‘i hono fakama’opo’opo ‘a hono tauhi, ngāue’aki mo hono lipooti ‘o e sino’i pa’anga mālōlō ‘a e kau memipa mo e kaungāue ‘a falealea ‘o Tonga.
- Ko hono tukuatu ‘a e lipooti ‘atita ‘i hono fakamā’opo’opo ‘o e fakamatala pa’anga ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga.
- Ko hono vakai’i mo tali ‘a e ‘atita ‘o ha pisinisi ‘a e pule’anga na’e fakahoko ‘e ha pisinisi taautaha.
- Ko hono ‘oatu ha lipooti ki he kau pulengaue fekau’aki mo e ngaahi matavaivai ‘i hono tauhi ‘o e lekooti fakapa’anga pe ko hono fakamatala’i ‘a e ngaue fakapa’anga ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga.
- Setifikeiti kuo tukuatu he lipooti fakamatala pa’anga fakakuata ‘a e pule’anga.
- Ko hono fa’u mo tukuatu ha lipooti ke tokoni ki ha faitu’utu’uni ‘o fekau’aki mo ha pisinisi ‘a e pule’anga.

Ivi ngāue

Ko e Va’a Sivi Faka’atita ‘o e Ngaahi Ngāue Fakapa’anga ‘oku fakafatongia’aki ‘a e Koloa Ngaohi 2, mo e kaungāue ‘e toko fitu (7) ‘o taki ‘e he ‘Atita Pule. ‘Oku toe vahe’i ‘a e kaungāue ‘e toko 7 ‘i ha timi ‘e 2. Ko e Timi 1, ko honau fatongia ke ‘atita’i ‘a e kotoa ‘o e ngaahi Kautaha Fakapule’anga pea ko e Timi hono 2, ke ‘atita’i ‘a e Fakamatala Pa’anga ‘a e Pule’anga (Public Accounts). Kuo ‘osi vahe’i ki he kaungāue ‘a e houa takitaha, ‘a ia ko e houa ko ia’ ‘oku fekau’aki tonu pe ia mo ha ngāue ke fakahoko ki he Koloa Ngaohi ‘o e va’a’ni ‘o hangē ko ‘ene hā’i he *Fika 2*. ‘I he *Tepile 2.1* ‘oku hā ai ‘a e ngaahi houa ngāue ‘a e va’a’ni pea ko e *Tepile 2.2*, ko e fakamole fakapolokalama si’i ia ‘a e va’a’ni ki he Patiseti 2019-20.

Tepile 2.1: Houa ngāue ‘a e kaungāue ki he 2019-20

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
Kelepi Makakaufaki	‘Atita Pule	896
Timi 1:		
Sitiveni Nau	‘Atita Mā’olunga	1,163
Sivilaise Tonga	‘Atita	593
Pauline Tupou	‘Atita	1,163
Sokopeti Polutele	Tokoni ‘Atita Kalasi II	1,163
Timi 2:		
Pita Taufatofua	‘Atita Mā’olunga	1,163
Lutimila Tafea	Tokoni ‘Atita Kalasi I	1,163
Katoa ‘o e houa ngāue		7,304

Tepile 2.2: Fakamole fakapolokalama si'i (vakai ki he Fakalahi H, peesi 24, polokalama 02, polokalama si'i 01)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	355,200
Kaungāue lau'aho (11xx)	8,200
Totongi koloa mo e ngāue (14xx)	2,900
Katoa	366,300

Me'afua fakafuofua

'Oku hā 'i he Fika E2 'a e ngaahi me'afua ke fua'aki 'a e 'atita 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'i he koloa ngaohi 'e fakahoko 'i he 2019-20, 'a ia ko e kongia ia 'o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E2

Koloa ngaohi 2: Sivi faka'atita 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga

Me'afua 'o e fakahoko ngāue	Me'afua	Taketi 2019-20	Ola 'amanaki ki ai 2018-19	Taketi 2018-19	Ola totonu 2017-18
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue 'o fakahoko 'a e ola 'o e sivi faka'atita	Fika	18	15	23	18
Lipooti 'atita tala fakakaukau	Fika	9	8	9	6
Vakai'i mo tali 'a e ngaahi 'atita tau'atāina	Fika	10	6	9	11
Ngaahi ngāue tokoni kehe	Fika		1		2
Lelei					
Fakakatoa hono tali 'e he kakai 'a e ngaahi lipooti 'atita	Maaka	9	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngaue 'o fakahoko 'a e ola 'o e sivi faka'atita	Peseti	95	95	95	95
'Ave tala fakakaukau faka'atita 'i loto 'i he taimi kuo tu'utu'uni 'e he Lao	Peseti	95	95	95	95
Vakai'i mo tali 'a e ngaahi fakamatala kuo 'osi 'atita'i mavahe 'i loto he taimi kuo 'osi fai kiai 'a e felotoi	Peseti	95	95	95	95
'Ave e ngaahi tokoni kehe 'i loto 'i he taimi na'e 'osi lototaha kiai	Peseti	95	95	95	95
Fakamole					
Kātoa fakamole	\$afe	\$366			

Me'afua 'o e fakahoko fatongia

Ko e me'afua tefito ki hono fua 'o e fakahoko fatongia 'o e kaungāue 'i he timi 'oku nau 'atita'i 'a e fakamatala fakata'u 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga:

- Ko e lava ke fakahoko 'a e 'atita 'o fakatatau ki he fiema'u 'a e founa ngāue kuo tali
- Ko e peseti 'e 95% 'o e ngaahi 'atita 'oku lava ke fakahoko 'o 'ikai to e lahi hake 'i he houa na'e vahe'i ke fai ai 'a e 'atita.
- Ko e peseti 'e 95% 'o e ngaahi 'atita kuo fakakakato 'i he taimi aleapau mo e ngaahi kautaha.
- Malava ke mahino'i 'a e founa ngāue kuo tali ki hono fakamā'opo'opo 'o e fakamatala pa'anga fakamamani lahi
- Ke kei tauhi mo pukepuke 'a e vā fengāue'aki mo e ngaahi potungāue.
- Ke malava 'o fakakakato 'a e ngāue 'i he taimi 'i loto 'i he taimi kuo vahe'i ki ai.
- Ke malava 'o ngāue'aki 'a e ngaahi founa ngāue kuo tali 'i he taimi 'oku fakahoko ai ha fo'i ngāue.

Koloa ngaohi 3: Sivi ‘Atita ‘o e Maa’usia ‘o e ola

Ke fakahoko taimi totonu hono lipooti ‘a e ngaahi ola faka’atita ‘o e ngaahi kaveinga kuo fili mo fakahoko taimi totonu ‘a hono sivi ‘o e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga ‘oku fakahoko ‘o fakatatau ki he’enu palani ngāue pea lipooti.

Ngaahi tefito’i fatongia ‘o e tafa’aki ko’eni

Ko e ngaahi me’a mahu’inga ‘i hono fa’u ‘o e koloa ngaohi ko’eni ko e:

- Lipooti ‘atita ‘o e ola ‘o e ngaahi ngāue mahu’inga
- Lipooti ki he ola ‘o e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi potungāue

Ivi ngāue

Ko e Va’a Sivi ‘Atita ‘o e Maa’usia ‘o e Ola ‘oku fakafatongia’aki kinautolu ‘a e Koloa Ngaohi 3, mo e kaungāue ‘e toko ono (6). Ko e tokotaha (1) ‘i he toko 6 ‘oku lolotonga ako sikolasipi. Kuo ‘osi vahe’i ki he kaungāue ‘a e houa takitaha, ‘a ia ko e houa ko ia’ ‘oku fekau’aki tonu pe ia mo ha ngāue ‘e fakahoko ki he Koloa Ngaohi ‘o e va’a’ni ‘o hangē ko ‘ene hā ‘i he *Fika 3*. ‘I he *Tepile 3.1* ‘oku hā ai ‘a e ngaahi houa ngāue ‘a e va’a’ni pea ko e *Tepile 3.2*, ko e fakamole fakapolokalama ia ‘a e va’a’ni ki he Patiseti 2019-20.

Tepile 3.1: Houa ngāue ‘a e kaungāue ki he 2019-20

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
Fatafehi Taumoha’apai	Atita Pule	558
Timi 1:		
Cathreen Mafi	‘Atita Mā’olunga	1,163
Popua Mafi	‘Atita	1,163
Timi 2:		
Mitolomoa Taka	‘Atita Mā’olunga	964
Siupeli Hakaumotu	‘Atita	1,163
Katoa ‘o e houa ngāue		5,011

Tepile 3.2: Fakamole fakapolokalama si’i (vakai ki he *Fakalahi H*, peesi 25, *polokalama 02*, *polokalama si’i 02*)

Polokalama si’i	Mahu’inga
Kaungāue tu’uma’u (10xx)	243,700
Totongi koloa mo e ngāue (14xx)	1,000
Katoa	\$244,700

Me'afua fakafuofua

'Oku hā 'i he *Fika E3* 'a e ngaahi me'afua ke fua'aki 'a e 'atita 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'i he koloa ngaahi 'e fakahoko 'i he 2019-20, 'a ia ko e kongia ia 'o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E3

Koloa ngaahi 3: Sivi faka'atita maau'sia 'o e ola

Me'afua 'o e fakahoko ngāue	Me'afua	Taketi 2019-20	Ola 'amanaki ki ai 2018-19	Taketi 2018-19	Ola totonu 2017-18
Lahi					
Ngaahi 'Atita 'o e ola	Fika	2	3	2	-
Ngaahi 'atita 'o e sivi 'o e fakahoko fatongia	Fika	6	-	6	-
Lelei					
Fakakātoa hono tali 'e he kekai 'a e ngaahi lipooti 'atita	Maaka	8	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi lipooti 'o e 'atita'i 'o e ola ke 'ave 'i loto 'i he taimi kuo 'osi tu'utu'uni	Peseti	95	95	95	90
Fakamole					
Katoa 'o e fakamole	Safe	\$244			

Me'afua 'o e fakahoko fatongia

Ko e tefito'i me'a fua ki he fakahoko fatongia 'a e va'a ni 'e vakai'i ia 'o fakatatau ki he ngaahi me'afua ni:

- Ke malava 'o fakahoko 'a e 'Atita mo fai hono lipooti 'i he taimi 'oku 'osi tukuatu ke fakahoko ai.
- Ke Maa'usia 'a e koloa ngaahi na'e tāketi ki ai.
- Ke malava 'o fakahoko 'a e 'Atita 'o fakatatau kihe ngaahi ngaue kuo vahe ke fakahoko.

Koloa ngaohi 4: Sivi ‘atita ‘o e faipau ki he lao

Ke fakahoko fakata’u ‘a hono sivi faka’atita ‘o e faipau ki he lao ‘a e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga, ngaahi tokoni pea mo e ngaahi poloseki fakalalakala.

Ngaahi tefito’i fatongia ‘o e tafa’aki ko’eni

Ko e ngaahi me’a mahu’inga ‘i hono fa’u ‘o e koloa ngaohi ko’eni ko e:

- Ko hono ‘oatu ‘a e ngaahi tohi ki he ngaahi ngāue’anga na’e sivi-faka’atita ‘o fakahā ki he kau taki ngāue ‘o e ngaahi potungāue ‘a e ola ‘o e ngaahi sivi-faka’atita na’e fakahoko.
- Ko hono tukuatu ‘a e lipooti ‘atita ‘i hono fakamā’opo’opo ‘a e fakamatala pa’anga ‘a e poloseki fakalalakala pea mo e tohi ki he kau taki ngāue.
- Fakapapau’i ‘a e ngaahi setifikeiti ‘o e ngaahi tokoni ‘a e pule’anga ki he ngaahi ako’anga.
- Ngaahi ngāue tokoni kehe ‘oku felāve’i mo e fatongia ‘o e sivi faka-‘atita ‘o e pa’anga o e ngaahi founa ngāue.

Ivi ngāue

Ko e Va’a Faipau ki he Lao ‘oku fakafatongia’aki ‘a e Koloa Ngaohi 4, mo e kaungāue ‘e toko hongofulu-māfitu (17). ‘Oku vahe ua ‘a e toko 17 ki he Timi ‘e 3 ‘o taki ai ‘a e ‘Atita Pule. Ko e fatongia ‘o e Timi 1 ke ‘atita’i ‘a e pa’anga tokoni faka-Fale Alea, Timi 2 ke ‘atita’i ‘a e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga pea ko e Timi 2 ko hono ‘atita’i ‘o e ngaahi poloseki fakalalakala. Kuo ‘osi vahe’i ki he kaungāue ‘a e houa takitaha, ‘a ia ko e houa ko ia’ ‘oku fekau’aki tonu pe ia mo ha ngāue e fakahoko ki he Koloa Ngaohi ‘o e va’a’ni ‘o hangē ko ‘ene hā ‘i he *Fika 4*. ‘I he *Tepile 4.1* ‘oku hā ai ‘a e ngaahi houa ngāue ‘a e va’a’ni pea ko e *Tepile 4.2*, ko e fakamole fakapolokalama ia ‘a e va’a’ni ki he Patiseti 2019-20.

Tepile 4.1: Houa ngāue ‘a e kaungāue ki he 2019-20

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
<u>Timi 1: Pa’anga Tokoni Faka-Fale Alea</u>		
Luseane ‘Aho	‘Atita Pule	896
Maile Kavaefiafi	Tokoni ‘Atita Kalasi I	1,163
<u>Timi 2: Ngaahi Potungāue ‘a e Pule’anga</u>		
Kentucky Tai	‘Atita Mā’olunga	1,163
Sefita Toko	‘Atita Mā’olunga	1,163
Filatoa Vailea	‘Atita Mā’olunga	231
Sione Moala	‘Atita	1,163
Mele Lupeitu’u	‘Atita	1,163
Seini Fakalolo	‘Atita	1,163
Paeahelotu Tonga’onevai	‘Atita	1,163
‘Olive Finau	Tokoni ‘Atita Kalasi I	743
Kalisi Tualau	Tokoni ‘Atita Kalasi II	1,163
Viliani Vatuvei	Tokoni ‘Atita Kalasi II	1,163
<u>Timi 3: Ngaahi Poloseki Fakalalakala</u>		
Sisilia Lutui	‘Atita Pule	896
Lavili Afu	‘Atita Mā’olunga	1,163
Taniela Mahe	‘Atita	1,163
Taiala Fulivai	‘Atita	1,163
Salome Lavemaau	Tokoni ‘Atita Kalasi I	1,163
Katoa houa ngāue		17,885

Tepile 4.2: Fakamole fakapolokalama si'i (vakai ki he Fakalahi H, peesi 26, polokalama 02, polokalama si'i 03)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	530,700
Kaungāue lau'aho (11xx)	8,200
Totongi koloa mo e ngāue (14xx)	3,000
Katoa	\$541,900

Me'afua fakafuofua

'Oku hā 'i he Fika E4 'a e ngaahi me'afua ke fua'aki 'a e 'atita 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'i he koloa ngaahi 'e fakahoko 'i he 2019-20, 'a ia ko e kongia ia 'o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E4

Koloa ngaohi 4: Sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao

Me'afua 'o e fakahoko ngāue	Me'afua	Taketi 2019-20	Ola 'amanaki ki ai 2018-19	Taketi 2018-19	Ola totonu 2017-18
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue 'o fakahoko 'a e ola 'o e sivi faka'atita	Fika	35	50	50	34
Ngaahi tala fakakaukau faka'atita	Fika	10	11	11	11
Ngaahi tohi fakamo'oni	Fika	50	70	42	132
Ngaahi ngāue tokoni kehe	Fika				
'Atita Makehe	Fika			2	
Lelei					
Fakakātoa hono tali 'e he kakai 'a e ngaahi lipooti 'atita	Maaka	9	9	9	9
Taimi totonu					
Ngaahi tohi ki he kau taki ngāue ke 'ave 'i loto 'i he taimi kuo 'osi tu'utu'uni	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi tohi fakamo'oni ke 'ave 'i loto he taimi na'e 'osi tu'utu'uni	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue tokoni kehe ke 'ave 'i loto 'i he taimi na'e fai ki ai 'a e felotoi	Peseti	95	95	95	100
Fakamole					
Kātoa 'o e fakamole	Safe	\$541			

Me'afua 'o e fakahoko fatongia

Ko e me'afua tefito 'o e sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao 'a e timi' 'oku 'amanaki ke toe vakai'i hangē ko ia 'oku hā atu 'i lalo:

- Lahi totonu 'o e ngaahi lipooti 'e 'oatu ki he kau taki ngāue
- Ke kakato e ngāue 'i hono taimi totonu na'e palani ki ai
- Fakakakato 'a e lahi e ngāue na'e palani ki ai. Ko e lahi ia 'a e lipooti 'o e ola 'a e 'atita ki he kau taki ngāue ka e pehē 'a e tala fakakaukau tau'atāina 'a e 'atita.
- Kakato 'a e ngāue 'i hono taimi totonu. Houa fakaangaanga ki hono 'atita'i e ngaahi potungāue 'o kakato pe 'i hono taimi totonu.
- Houa ngāue 'a e 'ofisa ngāue ki he 'akauni 'elia takitaha 'oku 'i loto pe 'i he houa fakaangaanga.

Fakalahi F

Ko e anga hono fili ha ‘elia ke ‘atita’i ‘o e ola

‘Oku ‘omai ‘e he *Fika F1* ‘a e ngaahi founga ‘oku fili ‘aki ha ‘elia ke fakahoko hono sivi-faka’atita ‘o e maa’usia ‘o e ola ‘o ha ngāue.

Fika F1

Founga hono fili ha ‘elia ke ‘atita’i maa’usia ‘o e ola ‘o e ngāue

Fakalahi H

Patiseti Fakaangaanga Fakamole Faka-Polokalama mo e polokalama si'i ki he ta'u 2019/20

03 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale (Office of the Auditor General)

	<i>'Esitimetri Estimate 2017/2018</i>	<i>'Esitimetri Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>'Esitimetri Estimate 2018/2019</i>	<i>'Esitimetri Estimate 2019/2020</i>
<u>PA'ANGA HU ATU (EXPENDITURE)</u>				
Kaungāue tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	1,493,500	1,122,413	1,531,900	1,517,100
Kaungāue lau'aho (Unestablished Staff) (11xx)	23,000	6,130	24,700	24,700
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	85,100	74,655	85,100	105,100
Tauhi mo fakalelei me'angāue (Maintenance & Operations) (13xx)	32,000	13,557	28,000	28,000
Totongi koloa mo e ngāue (Purchased of goods and services) (14xx)	262,300	184,656	262,300	328,900
Ngaahi Koloa (Assets) (20xx)	100	88,999	100	20,000
Pa'anga Fakakātoa Hū Atu (Total Expenditure)	1,896,000	1,490,410	1,932,100	2,023,800
<u>MA'U'ANGA PA'ANGA (SOURCE OF FUNDS)</u>				
Pa'anga mei he Pule'anga Tonga (Government of Tonga Fund) Cash	1,896,000	1,490,410.00	1,932,100.00	2,023,800.00
Pa'anga tokoni mei muli (Confirm Budget Support) Cash				
Fefolau'aki ki Tu'apue'anga (Overseas Travel)				
Pa'anga Fakakātoa (Total Funding)	1,896,000	1,490,410.00	1,932,100.00	2,023,800.00

Fakamole Fakapolokalama (Expenditure by Program)**Polokalama 01 (Program 01): Pule'i mo Fale'i (Leadership and Policy Advice)**Polokalama si'i 01 (*sub-program 01*): 'Ofisi 'ulu 'o e potungāue (*Office of the Auditor General*)

	<i>'Esitimeti Estimate 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2018/2019</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2019/2020</i>
Kaungāue tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	148,200	120,285	148,600	132,300
Totongi kau Ngāue lau'aho (Unestablished Staff) (11xx)	-	-	-	-
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	-	-	-	-
Tauhi mo e fakalelei me'angāue (Maintenance & Operations) (13xx)	-	-	-	-
Totongi koloa mo e ngāue (Purchased of goods and services) (14xx)	-	-	-	-
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (Capital expenses) (20xx)	-	-	-	-
Fakakātoa (Total)	148,200	120,285	148,600	132,300

Notes:

10 Vahenga (*Salaries*), **93,800**, 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vāhenga Malōlō (*Government contributions to retirement Fund*) **16,500**
 Ngaahi Monū'ia Makehe (*Other Allowances*) **10,000**, Ngaahi Monu'ia ki he 'Atita Seniale (*Auditor General Benefit*) **12,000**

Polokalama 01 (Program 01): Pule'i mo Fale'i (Leadership and Policy Advice)

Polokalama si'i 02 (*sub-program 02*): Lipooti 'Atita Makehe (*Special Audit Report*)

	<i>'Esitimetri Estimate 2017/2018</i>	<i>'Esitimetri Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>'Esitimetri Estimate 2018/2019</i>	<i>'Esitimetri Estimate 2019/2020</i>
Kaungāue tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	209,500	150,526	206,100	255,200
Kau Ngāue lau'aho (Daily paid) (11xx)	8,300	6,130	8,300	8,300
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	85,100	74,655	85,100	105,100
Tauhi mo e fakalelei me'angāue (Maintenance & Operations) (13xx)	32,000	13,557	28,000	28,000
Totongi koloa mo e ngāue (Purchased of goods and services) (14xx)	255,400	184,656	255,400	322,000
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (Capital expenses) (20xx)	100	88,999	100	20,000
Fakakātoa (Total)	590,400	518,523	583,000	738,600

Notes:

- 10 Vahenga (*Salaries*), **225,600** 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vāhenga Malōlō (*Government contributions to retirement Fund*) **22,600**
Le'ole'o ki he lakanga 'oku 'atā (*Acting Allowance*) **7,000**
- 11 Totongi kau Ngāue lau'aho (*Wages*) **8,300**
- 12 Fefolau'aki Fakalotofonua (*Domestic Travel*) **25,100** Fefolau'aki ki Tu'apule'anga (*overseas travel*) **80,000**
- 13 Totongi 'Utu 'o e me'alele (*Fuel*) **10,000**, Fakalelei'i 'o e me'angāue (*Maintenance Equipments*) **10,000**,
Fakalelei'i 'o e me'alele (*Maintenance Vehicles*) **8,000**
- 14 Tohi moe ngaahi Makasini (*Books Periodical & Publications*) **1,000**, 'Uhila (*Electricity*) **45,000**; Vai (Water) **1,500**;
Naunau Faka'ofisi (*Office supplies*) **9,100**; Paaki mo fakatau naunau (*Printing & Stationery*) **9,000**;
Totongi Tukupuu (*Subscriptions*) **13,000**; Totongi ngāue'aki (*Rental*) **125,400.00**,
Ako Ngāue (*Training & Conference*) **10,000**, Talitali kakai (Hospitality) **2,000.00** Ngaahi Totongi Fale'i mo e
Tokoni Fakatekinikale Fakapalofesinale (*Consultant & Technical Assistants Professional Fees*) **45,000**; Laiseni (*Licences*) **61,000**
- 20 Ngaahi Naunau Fo'ou, (*New Equipment*), **20,000**

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngāue Faka'atita ke fakahoko (Audit Operation)

Polokalama si'i 01 (*sub-program 01*): Sivi faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga (*Financial Audit*)

	<i>'Esitimeti Estimate 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2018/2019</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2019/2020</i>
Kaungāue tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	368,700	293,654	483,200	355,200
Kau Ngāue lau'aho (Daily paid) (11xx)	8,200	-	8,200	8,200
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	-	-	-	-
Tauhi mo e fakalelei me'angāue (Maintenance & Operations) (13xx)	-	-	-	-
Totongi koloa mo e ngāue (Purchased of goods and services) (14xx)	2,900	-	3,000	2,900
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (Capital expenses) (20xx)	-	-	-	-
Fakakātoa (Total)	379,800	293,654	494,400	366,300

Notes:

- 10 Vahenga (*Salaries*), **322,900** 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vāhenga Malōlō (*Government contributions to retirement Fund*) **32,300**
- 11 Totongi kaungāue lau'aho (*wages*) **8,200**
- 14 Naunau Faka'ofisi (*Office Supplies*) **2,900**

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngāue Faka’atita ke fakahoko (Audit Operation) Polokalama si’i 02 (*sub-program 02*): Sivi faka’atita ‘o e Maa’usia ‘o e Ola (*Performance Audit*)

	<i>‘Esitimetri Estimate 2017/2018</i>	<i>‘Esitimetri Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>‘Esitimetri Estimate 2018/2019</i>	<i>‘Esitimetri Estimate 2019/2020</i>
Kaungāue tu’uma’u (<i>Established Staff</i>) (10xx)	342,000	252,786	321,400	243,700
Kau Ngāue lau’aho (<i>Daily paid</i>) (11xx)	-	-	-	-
Fefononga’aki mo Fetu’utaki (<i>Travel & Communications</i>) (12xx)	-	-	-	-
Tauhi mo e fakalelei me’angāue (<i>Maintenance & Operations</i>) (13xx)	-	-	-	-
Totongi koloa mo e ngāue (<i>Purchased of goods and services</i>) (14xx)	1,000	-	1,000	1,000
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (<i>Capital expenses</i>) (20xx)	-	-	-	-
Fakakātoa (Total)	343,000	252,786	322,400	244,700

Notes:

- 10 Vahenga (*Salaries*), **221,500**, ‘Inasi ‘o e Pule’anga ki he Vāhenga Malōlō (*Government contributions to retirement Fund*) **22,200**
- 14 Naunau Faka’ofisi (*Office Supplies*), **1,000**

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngāue Faka'atita ke fakahoko (Audit Operation)

Polokalama si'i 03 (*sub-program 03*): Sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao (*Compliance Audit*)

	<i>'Esitimeti Estimate 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Fakatonutonu Revised Budget 2017/2018</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2018/2019</i>	<i>'Esitimeti Estimate 2019/2020</i>
Kaungāue tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	519,200	418,630	372,600	530,700
Kau Ngāue lau'aho (Daily paid) (11xx)	8,200	-	8,200	8,200
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	-	-	-	-
Tauhi mo e fakalelei me'angāue (Maintenance & Operations) (13xx)	-	-	-	-
Totongi koloa mo e ngāue (Purchased of goods and services) (14xx)	2,000	-	2,900	3,000
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (Capital expenses) (20xx)	-	-	-	-
Fakakātoa (Total)	529,400	418,630	383,700	541,900
GRAND TOTAL	1,850,000	1,764,486	1,932,100	2,023,800

Notes:

- 10 Vahenga (*Salaries*), **482,500**, 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vāhenga Malōlō (*Government contributions to retirement Fund*) **48,200**
- 11 Totongi kau Ngāue lau'aho (*Wages*) **8,200**
- 14 Naunau Faka'ofisi (*Office Supplies*) **3,000**

Fakalahi I

Patiseti fakaangaanga hūatu mo e hūmai ki he Ta'u 2019/20, 2020/21 and 2021/22

Min	Fika Fakatonutonu	Ngaahi hingoa	Patiseti 19/20	Patiseti 20/21	Patiseti 21/22	Remarks
3	03-102000-0410-0000	Ngaahi totongi 'atita	\$ 100,000.00	\$100,000.00	\$100,000.00	
3	03-101111-1001-0000	Vāhenga	\$ 93,800.00	\$98,490.00	\$103,414.50	
	03-101211-1003-0000	Vāhenga kehe	\$ 10,000.00	\$10,500.00	\$11,025.00	
	03-101111-1005-0000	Tātānaki 'a e pule'anga ki he vāhenga mālōlō	\$ 16,500.00	\$9,870.00	\$10,363.50	
	03-101111-1030-0000	Ngaahi monū'ia 'a e pulengāue	\$ 12,000.00	\$12,600.00	\$13,230.00	
3	03-102111-1001-0000	Vāhenga	\$ 255,600.00	\$187,425.00	\$196,796.25	
	03-102111-1005-0000	Tātānaki 'a e pule'anga ki he vāhenga mālōlō	\$ 22,600.00	\$18,795.00	\$19,734.75	
	03-102111-1026-0000	Vāhenga Le'ole'o	\$ 7,000.00	\$7,350.00	\$3,000.00	
	03-102111-1101-0000	Ngaahi vahe	\$ 8,300.00	\$3,675.00	\$3,675.00	
	03-102111-1201-0000	Folau Fakalotofonua	\$ 25,100.00	\$26,355.00	\$26,355.00	
	03-102111-1202-0000	Folau ki Tu'apule'anga	\$ 80,000.00	\$60,000.00	\$60,000.00	- INCOSAI 2019, Sept 19 in Moscow, Russia - Also audit visit to all overseas mission offices in 2019/20
	03-102111-1203-0000	Fetu'utaki	\$ 0.00	\$0.00	\$0.00	
	03-102111-1301-0000	'Utu 'o e me'alele	\$ 10,000.00	\$10,000.00	\$10,000.00	
	03-102111-1304-0000	Fakalele'i 'o e naunau fakakomipiuta	\$ 0.00			
	03-102111-1308-0000	Fakalele'i 'o e naunau faka'ofisi	\$ 10,000.00	\$ 10,000.00	\$ 10,000.00	
	03-102111-1309-0000	Fakalele'i 'o e ngaahi saliate misini	\$ 8,000.00	\$ 8,000.00	\$ 8,000.00	
	03-102111-1401-0000	Ngaahi tohi, ngaahi misini & paaki tohi	\$ 1,000.00	\$ 1,000.00	\$ 1,000.00	

Min	Fika Fakatonutonu	Ngaahi hingoa	Patiseti 19/20	Patiseti 20/21	Patiseti 21/22	Remarks
	03-102111-1402-0000	'Uhila	\$ 45,000.00	\$47,250.00	\$47,250.00	
	03-102111-1405-0000	Vai	\$ 1,500.00	\$ 1,500.00	\$ 1,500.00	
	03-102111-1406-0000	Ngaahi ngaunau 'ofisi	\$ 9,100.00	\$9,555.00	\$10,032.75	
	03-102111-1407-0000	Paaki & naunau ngāue	\$ 9,000.00	\$ 9,000.00	\$ 9,000.00	
	03-102111-1411-0000	Lēsisita	\$ 13,000.00	\$13,650.00	\$14,332.50	staff members: CPA Aust & ANZCA - S.Tangi; K.Makakaufaki; F.Taumoha'apai; S.Lutui; P.Tongilava; S.Tonga
	03-102111-1413-0000	Totongi fale	\$ 125,400.00	\$ 125,400.00	\$ 125,400.00	
	03-102111-1422-0000	Ako ngāue & ngaahi fakataha	\$ 10,000.00	\$10,000.00	\$10,000.00	staff attached to twinning program in Australia
	03-102111-1422-0000	Talitali kakai	\$ 2,000.00	\$ 2,000.00	\$ 2,000.00	
	03-102111-1435-0000	Laiseni	\$ 61,000.00	\$64,050.00	\$67,252.50	
	03-102111-1480-0000	Fale'i & Tokoni Fakapolofesinale	\$ 45,000.00	\$45,000.00	\$45,000.00	
	03-102111-1480-0000	Fakalelei'i 'o e fale	\$ 0.00			
	03102111-2003-0000	New Equipments	\$ 20,000.00	\$ 20,000.00	\$ 20,000.00	
	03102111-2005-0000	New Vehicles	\$ -			
3	03-201111-1001-0000	Vāhenga	\$ 222,900.00	\$423,990.00	\$445,189.50	
	03-201111-1005-0000	Tātānaki 'a e pule'anga ki he vāhenga mālōlō	\$ 32,300.00	\$47,040.00	\$49,392.00	
	03-201111-1101-0000	Ngaahi vahe	8,200.00	\$0.00	\$0.00	
	03-201111-1406-0000	Ngaahi naungau 'ofisi	\$ 2,900.00	\$ 2,900.00	\$ 2,900.00	
3	03-202111-1001-0000	Vāhenga	\$ 221,500.00	\$288,855.00	\$303,297.75	
	03-202111-1005-0000	Tātānaki 'a e pule'anga ki he vāhenga mālōlō	\$ 22,200.00	\$28,875.00	\$30,318.75	
	03-202111-1406-0000	Ngaahi naungau 'ofisi	\$ 1,000.00	\$ 1,000.00	\$ 1,000.00	
3	03-203111-1001-0000	Vāhenga	\$ 482,500.00	\$427,350.00	\$448,717.50	

Min	Fika Fakatonutonu	Ngaahi hingoa	Patiseti 19/20	Patiseti 20/21	Patiseti 21/22
	03-203111-1005-0000	Tātānaki 'a e pule'anga ki he vāhenga mālōlō	\$ 48,200.00	\$42,735.00	\$44,871.75
	03-203111-1101-0000	Ngaahi vahe	\$ 8,200.00	\$ 4,700.00	\$ 4,700.00
	03-203111-1406-0000	Ngaahi naungau 'ofisi	\$ 3,000.00	\$ 3,000.00	\$ 3,000.00
	03-203111-1408-0000	Teunga ngāue			
			\$ 2,023,800.00	\$2,081,910.00	\$2,161,749.00

Fakatokanga'i: Ko hono 'atita'i 'o e Ngaahi Kautaha 'a e Pule'anga 'oku 'i ai hono totongi. Ko e ngaahi potungāue 'a e pule'anga 'oku 'ikai ha totongi ki ai.

*****